

Херсонський державний університет, м. Херсон

**ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЖИТТЄВИХ ЦІННОСТЕЙ З МОТИВАЦІЄЮ
СТВОРЕННЯ ШЛЮБУ**

У статті розглянуті теоретичні аспекти мотивів вступу у шлюб. Підходи багатьох авторів та науковців до проблеми визначення мотивацій в особистостей, що вирішили укласти шлюб. Розкрито поняття «духовності». Описано вибірку та методика дослідження. Визначений взаємозв'язок життєвих цінностей з мотивацією створення шлюбу.

Ключові слова: *мотив, шлюбні мотиви, духовність, життєві цінності.*

В статье рассмотрены теоретические аспекты мотивов вступления в брак. Подходы многих авторов и ученых к проблеме определения мотиваций у личностей, решивших заключить брак. Раскрыто понятие «духовности». Описано выборку и методики исследования. Определено взаимосвязь жизненных ценностей с мотивацией создания брака.

Ключевые слова: *мотив, брачные мотивы, духовность, жизненные ценности.*

The article deals with theoretical aspects of the motives for marriage. Approaches of many authors and researchers to the problem of determining motivation of individuals who have decided to create a marriage. A concept to “spirituality” is exposed. Describes the sample and methodology of the study. Defined the correlation of values with motivation creating a marriage.

Keywords: *motivation, motives of marriage, spirituality, values of life.*

Актуальність дослідження. Молодість – це вік яскравих, забарвлених почуттів та кохання. Багато факторів сприяють вибору супутника для подальшого сімейного життя. Серед них можна виокремити: психологічні, соціальні та фізіологічні [3, с. 26].

Формування психологічної готовності до сімейного життя – багатоаспектна проблема, яку пов’язують зі зрілістю особистості, розвитком свідомості та самосвідомості індивіда. Відомо, що самосвідомість у підлітковому та ранньому юнацькому віці структурується навколо статевого розвитку особистості. Саме рівень розвитку статевої свідомості та самосвідомості визначає потреби, ціннісні орієнтації, мотиви лінії поведінки як статевої істоти [7, с. 715].

Різноманітні аспекти готовності молоді до сімейного життя стали предметом вивчення сексологів, психологів, педагогів. Медико-психологічні аспекти вступу до шлюбу є найбільш поширеними і представленими в науковій літературі. Цій проблемі присвячені дослідження Л. Богдановича, І. Горпінченка, Д. Тсаєва, В. Кагана, Д. Колесова, І. Юнди та ін. Морально-педагогічні проблеми готовності молоді до сімейного життя розглядалися В. Бойко, Є. Ільною, М. Стельмаховичем, В. Сухомлинським, В. Чудгновським та ін. Формування статевої свідомості, ідентичності та їх ролі у психологічній готовності до шлюбу досліджували О. Васютинський, Т. Говорун, І. Кон, Л. Мороз та ін. Зміст та форми статевого виховання висвітлені у працях М. Боришевського, Т. Говорун, В. Кагана, І. Кона [4, с. 46].

Духовні цінності - цілісне утворення, яке складається із цілого ряду прагнень, духовних почуттів, потреб. Деякі з них займають провідну роль у той час, як інші – відіграють другорядну роль у контексті духовної спрямованості особистості. Формуючись у певних соціальних умовах, духовні цінності втілюють у собі високі суспільні інтереси, активізують соціальну діяльність, залучаються до свідомого втручання індивіда у справи суспільства.

Духовність, за М.Й. Боришевським, це багатовимірна система, складовими якої є утворення у структурі свідомості та самосвідомості особистості, в яких віддзеркалюються її морально релевантні потреби, інтереси, погляди, ставлення до навколишньої дійсності, до інших людей, до себе самої, що стали суб’єктивно значущими регуляторами активності [2, с. 136].

Багато дослідників стверджують, що саме цінності визначають характер відносин особистості з середовищем, з сім'єю і це, в свою чергу, детермінує особливості її поведінки (Б.Г. Ананьев, М.Й. Боришевський, А.Г. Здравомислов, Г.С. Костюк, Т.М. Титаренко, К.В. Шорохова, В.О. Ядов та ін.). Але питання щодо впливу морально релевантних потреб на мотивацію створення шлюбу залишається не розкритим [1, с. 130].

Проблеми, що стосуються цінностей людини, що не втрачають своєї актуальності, і як і раніше відносяться до числа найважливіших для ряду соціально-гуманітарних наук, завданням яких є дослідження людини і суспільства. Спираючись на ціннісні характеристики, можна зробити висновок не тільки про ступінь соціально-психологічної зрілості особистості, а й про рівень духовного розвитку суспільства в цілому. Будучи невід'ємним атрибутом кожної особистості, цінності мають вирішальний вплив на мотивацію поведінки і діяльності людини, на способи його взаємодії з навколишнім світом. Саме тому руйнування ціннісної основи, системи ціннісних орієнтацій призводить до глибокого морального конфлікту особистості, руйнування її взаємин з людьми, втрати смисложиттєвих орієнтирів. Можливим виходом з подібної ситуації є переоцінка колишньої системи цінностей і побудова на її основі більш зрілої, цілісної системи цінностей.

В даний час проблема пошуку і побудови особистісної системи цінностей ускладнена відсутністю єдиної ціннісної основи у сучасного суспільства, руйнуванням традиційних уявлень про добро і зло, спотворенням уявлень про моральність і її ролі в житті сучасного суспільства. Утилітарні цінності сучасного суспільства, орієнтовані, насамперед, на отримання матеріальних благ, що призводять до знецінення духовних цінностей, до значного зменшення їх ролі в суспільно-історичному процесі. За влучним зауваженням Н.О. Лоського, людина, що живе без опори на вищі, абсолютні цінності, відчуває глибоке страждання, так як прагнення до трансцендентних цінностей закладено у природі людини [5, с. 15]. Особистість тільки в тому випадку може вважатися цілісною і зрілою, якщо в основі її вчинків закладена міцна ціннісна

основа. Маловивченою є роль цінностей саме в процесі мотивації. А саме, роль духовних цінностей у мотивації створення шлюбу. На даний час у психології мотивація створення шлюбу розглядається як багатоаспектна проблема, яку пов'язують зі зрілістю особистості, розвитком свідомості та самосвідомості індивіда. В свою чергу самосвідомість у підлітковому та ранньому юнацькому віці структурується навколо статевого розвитку особистості. Саме рівень розвитку статевої свідомості та самосвідомості визначає потреби, ціннісні орієнтації, мотиви лінії поведінки як статевої істоти [6, с. 469].

У соціально-філософській та психологічній літературі підкреслюється переважно значення потреб для формування мотивів і їх роль в процесі мотивації. Вплив же цінностей на протікання процесу мотивації, її цілісності недостатньо вивчено в рамках психологічної науки.

Тому, **мета нашого дослідження** - теоретично обґрунтувати та емпірично виявити місце духовних цінностей особистості у шлюбній мотивації.

Для досягнення мети були поставлені наступні **завдання дослідження**:

1. Узагальнити сучасні підходи до вивчення духовних цінностей, виявити та всесторонньо розглянути основні духовні цінності особистості;
2. Емпірично дослідити життєві цінності особистості, мотивацію створення шлюбу та рівень особистісної зрілості в осіб різних вікових категорій;
3. З'ясувати особливості, місце і вплив духовних цінностей на мотивацію створення шлюбу.

У дослідження приймали участь 200 чоловік. Для проведення емпіричного дослідження вибірка розділилася на 4 групи:

- 1) До першої групи увійшли особи, які навчаються у Академічному ліцеї при Херсонському державному університеті імені О.В. Мішукова, яким виповнилося 16-17 років. Ця категорія молодих людей була обрана тому що, саме у цей період підвищуються, з одного боку, інтелектуальні здібності, а з іншого – усвідомлюється потреба у чіткій ціннісній орієнтації, у розвитку свідомості. У цей період суттєво змінюється життєва позиція юнаків, що

пов'язано з вибором професії, початком інтимного життя, формуванням свідомого та самостійного сприйняття. Потреба у реалізації єдності знаходить відображення у створенні кола друзів та власної сім'ї відповідно до ідеальних уявлень про дружбу та кохання. Поступово зростає відповідальність як ознака духовності.

2) До другої групи ми віднесли осіб, яким виповнилося 20-25 років. Це період становлення авторства власного способу життя. Молода людина повинна інтегруватися у професійний, соціальний простір людської спільноти. Близькі стосунки з протилежною статтю дозволяють побачити себе з боку інших і прискорюють самопізнання. Якщо спочатку молоді люди оцінюють один одного з точки зору привабливості, то з часом чергову зустріч розглядають як можливість створення сім'ї. Поява власної сім'ї у цей період змушує нести відповідальність за свої вчинки, за збереження сімейної вірності як умови єдності. Зростає відповідальність, виникає свідомо вдячність до батьків, зміцнюється єдність із ними на основі спільного досвіду. Духовність знаходить прояв у здатності перетворення спадщини минулого людського досвіду в засіб виразу індивідуальної духовності, що може дати внесок, якого досі не існувало.

3) Третю групу склали особи, яким виповнилося 30-40 років. Після 30-річчя відбувається активна переоцінка цінностей та побудова життєвих перспектив, усвідомлюється необхідність подальшого професійного, соціального та особистісного зростання. Цей період позначається вибором між матеріальними цінностями і духовними. Ближче до 40 років формується бажання принести користь – це одна з провідних духовних потреб особистості.

4) У четвертій групі опинилися особи, які вже були у шлюбі, але розлучилися. Найчастішою причиною розлучення виступає неадекватна мотивація створення шлюбу, яка не дозволяє партнерам співвіднести ціннісну основу заключення шлюбу.

Таким чином, ми плануємо дослідити різні вікові групи, щоб простежити динаміку мотивів вступу у шлюб в залежності від духовних цінностей особистості та особистісної зрілості.

Методики дослідження:

1. Методика виявлення сформованості духовної ціннісної орієнтації особистості «Здійснення бажань» дозволить нам виявити на якому рівні розвинуті індивідуалістичні, сімейні, соціальні та духовні цінності в особистості [8, с. 100].

2. Авторська анкета, що допоможе визначити які з чотирьох мотивів (біологічні, економічні, соціально-культурні та духовні) переважають у шлюбній мотивації.

3. Тест-опитувальник особистісної зрілості Ю.З. Гільбуха, що включає в себе 5 аспектів, які складають особистісну зрілість (мотивація досягнень, відношення до свого «Я», почуття громадянського боргу, життєва установка, здібність до психологічної близькості з іншою людиною).

В емпіричному дослідженні, спрямованому на виявлення місця духовних цінностей особистості у шлюбній мотивації, використовувалися 8 показників. Обробка показників емпіричних даних проводилася як у кожній з чотирьох груп, так і серед виділених показників по всій вибірці загалом (200 осіб).

Обробка результатів дослідження проводилася за допомогою комп'ютерної програми для статистичної обробки даних, призначених для проведення прикладних досліджень у соціальних науках SPSS.

Для дослідження питання взаємозв'язку життєвих цінностей зі шлюбною мотивацією застосовували коефіцієнт кореляції Пірсона.

Духовні мотиви створення шлюбу домінують у вибірці осіб, яким виповнилося 16-17 років – у 46% досліджуваних, яким виповнилося 20-25 років – у 60% досліджуваних, яким виповнилося 30-40 років – у 80% досліджуваних та у вибірці розлучених – у 72% опитуваних. У кожній вибірці більшість досліджуваних надають перевагу таким мотивам створення шлюбу, як: взаємна

любов; потреба у взаєморозумінні, підтримці, захисті; прагнення проявити свою турботу; спільність поглядів і інтересів; дружба; повага; моральні якості партнера; бажання мати дітей.

Духовні цінності домінують у вибірці осіб, яким виповнилося 16-17 років – у 36% досліджуваних, яким виповнилося 20-25 років – у 60% досліджуваних, яким виповнилося 30-40 років – у 82% досліджуваних та у вибірці розлучених – у 30% опитуваних. У кожній вибірці досліджуваних, крім вибірки, яку склали розлучені люди, духовні ціннісні орієнтації посідають перший щабель серед інших життєвих цінностей. Більшість досліджуваних віддають перевагу таким цінностям, як: вірність, доброзичливість, гармонія з природою, допомога тим, хто цього потребує. В осіб, що розлучилися, перше місце посідають сімейні ціннісні орієнтації (42%). Вони орієнтуються на сімейний добробут, вигідний шлюб, спокійну старість та слухняних дітей.

У вибірці осіб, яким виповнилося 16-17 років (50 осіб) існує значимий зв'язок біологічних мотивів створення шлюбу з сімейними та соціальними ціннісними орієнтаціями (рівень значимості $p \leq 0,01$). Особистості, що обирають біологічні мотиви створення шлюбу, надають найменшу значимість соціальним цінностям, а великого значення надають сімейним ціннісним орієнтаціям. У досліджуваних, що ставлять на перше місце економічні мотиви створення шлюбу, переважають індивідуалістичні ціннісні орієнтації (рівень значимості $p \leq 0,01$). Особистості, що обирають духовні мотиви створення шлюбу, надають найменшу значимість індивідуалістичним цінностям, а великого значення - духовним ціннісним орієнтаціям.

У другій вибірці осіб, яким виповнилося 20-25 років (50 осіб) існує значимий зв'язок біологічних мотивів створення шлюбу з сімейними та духовними ціннісними орієнтаціями (рівень значимості $p \leq 0,01$). Особистості, що обирають біологічні мотиви створення шлюбу, найменше орієнтовані на духовні цінності, а найбільшого значення надають сімейним ціннісним орієнтаціям. У досліджуваних, що ставлять на перше місце соціальні мотиви створення шлюбу, переважають сімейні ціннісні орієнтації (рівень значимості

$p \leq 0,01$). Особистості, що обирають духовні мотиви створення шлюбу, надають найменшу значимість індивідуалістичним цінностям, а великого значення надають духовним ціннісним орієнтаціям (рівень значимості $p \leq 0,05$).

У третій вибірці досліджуваних, яким виповнилося 30-40 років (50 осіб) існує значимий зв'язок біологічних мотивів створення шлюбу з сімейними та духовними ціннісними орієнтаціями (рівень значимості $p \leq 0,05$). Особистості, що обирають біологічні мотиви створення шлюбу, надають найменшу значимість духовним цінностям, а великого значення надають сімейним ціннісним орієнтаціям. Особи, що обирають економічні мотиви створення шлюбу, надають перевагу духовним ціннісним орієнтаціям і найменше значення приділяють соціальним цінностям (рівень значимості $p \leq 0,05$). У досліджуваних, що ставлять на перше місце соціально-культурні мотиви створення шлюбу, переважають духовні ціннісні орієнтації (рівень значимості $p \leq 0,05$). Особистості, що обирають духовні мотиви створення шлюбу, надають великого значення духовним ціннісним орієнтаціям (рівень значимості $p \leq 0,05$).

У вибірці розлучених досліджуваних (50 осіб) існує значимий зв'язок біологічних мотивів створення шлюбу з сімейними (рівень значимості $p \leq 0,01$) та соціальними ціннісними орієнтаціями (рівень значимості $p \leq 0,05$). Особистості, що обирають біологічні мотиви створення шлюбу, надають найменшу значимість соціальним цінностям, а великого значення надають сімейним ціннісним орієнтаціям. У досліджуваних, що ставлять на перше місце економічні мотиви створення шлюбу, переважають сімейні ціннісні орієнтації (рівень значимості $p \leq 0,05$). Особистості, що обирають духовні мотиви створення шлюбу, великого значення надають сімейним ціннісним орієнтаціям (рівень значимості $p \leq 0,05$).

Результати по всій вибірці загалом (200 досліджуваних):

Існує сильний зв'язок між біологічними мотивами та соціальними, духовними, сімейними ціннісними орієнтаціями (рівень значимості $p \leq 0,01$). Особистості, що обирають біологічні мотиви створення шлюбу, надають найменшу значимість соціальним і духовним цінностям, а великого значення

надають сімейним ціннісним орієнтаціям. Особи, що орієнтовані на такі мотиви, як: прагнення узаконити сексуальні стосунки; швидке народження дитини; сексуальна сумісність; зовнішня привабливість партнера, надають перевагу таким життєвим цінностям: орієнтація на сімейний добробут, вигідний шлюб, спокійну старість та слухняних дітей.

Існує значимий зв'язок між економічними мотивами і соціальними, індивідуалістичними ціннісними орієнтаціями (рівень значимості $p \leq 0,01$). Особистості, що обирають економічні мотиви створення шлюбу: матеріальну забезпеченість майбутнього чоловіка або дружини; наявність житлової площі у чоловіка або дружини; наявність автомобіля у майбутнього чоловіка або дружини; перспективну/престижну роботу майбутнього чоловіка або дружини; обіцянку матеріальної допомоги з боку рідних; бажання пов'язати свою долю зі знаменитою, видатною у суспільстві людиною; ділові стосунки (спільний бізнес), надають найменшу значимість соціальним цінностям, а великого значення надають індивідуалістичним ціннісним орієнтаціям: різноманітним задоволенням, популярності та визнанню іншими, владі та впливовості, особистій безпеці та ін..

Також ми можемо виділити зв'язок духовних мотивів створення шлюбу з індивідуалістичними та духовними ціннісними орієнтаціями (рівень значимості $p \leq 0,01$). Особистості, що обирають духовні мотиви створення шлюбу (взаємна любов; потреба у взаєморозумінні, підтримці, захисті; прагнення проявити свою турботу; спільність поглядів і інтересів; дружба; повага; моральні якості партнера; бажання мати дітей), надають найменшу значимість індивідуалістичним цінностям, а великого значення надають духовним ціннісним орієнтаціям (вірність, доброзичливість, допомога потребуючим та гармонія з природою).

У подальшому дослідженні ми будемо досліджувати вплив особистісної зрілості та шлюбної мотивації на духовні цінності особистості.

Література:

1. Алешина Ю. Е. Индивидуальное и семейное психологическое консультирование - 2-е изд. / Ю.Е. Алешина. - М.: «Класс», 1992. - 204 с.
2. Боришевський М. Дорога до себе: Від основ суб'єктності до вершин духовності: монографія / М. Боришевський. – К.:Академвидав, 2010. – 416 с.
3. Зелинченко А. Психология духовности / А. Зелинченко. – М.: Изд-во Трансперсонального института, 1996. – 213 с.
4. Ковалев С. В. Психология семейных отношений / С.В. Ковалев. - М.: Пед-ка, 1987. - 158 с.
5. Ильин Е. Мотивация и мотивы / Е. Ильин. – Спб.: Питер, 2003. – 512 с.
6. Немов Р.С. Психология: Учеб. для студ. выс. пед. учеб. зав.: в 3 кн. – 4-е изд. / Р.С. Немов. – М.: Гум. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – Кн. 1.: Общие основы психологии. – 688 с.
7. Педагогическая энциклопедия / И.А. Каиров, Ф.Н. Петров. Т. 2. М.: Советская энциклопедия, 1965. – 912 с.
8. Помиткін Е.О. Психологія духовного розвитку особистості: Монографія / Е.О. Помиткін. – К.: Наш час, 2007. – 280 с.